

ANGELO DE GUBERNATIS LEGÚJABB MUNKÁJÁRÓL. *)

GRÓF KUUN GÉZA.

A jelenkori tudományos irodalom terén a megjelenő művek jelesebbjeinek a bennök foglalt egyes új adatok, egyes kérdések felvetése s ezeknek vagy már teljesen kielégítő megoldása, vagy gyakrabban a megoldásokra irányult tudományos kísérletek adnak s biztosítanak első helyet. Az új rendszerek alkotásának nem kedvez korszellemünk. A tudományos adatok mind inkább növekedő s hatalmasodó folyamát ki merné látó szemmel s csüggedetlen bizalommal a jövőbe határok közé szorítani, pedig minden rendszer szigoruan határol s a külső tágabb határok közt ismét bensőbb, szűkebb határokat von. A helyes rendszer alapelve: a fejlődés, minden önkényes rendszer alkotása ellen óvást emel s a folytonos gyűjtés, észlelés s rendezés nagy munkája alatt várakozásra int. Az emberi elme meg nem elégedhetik a csupán adatgyűjtő munkájával s az egyes adatok mélyére szállván, azok lényegét s lételők törvényét kutatja, mely törvényeknek megfelelőleg a tények az emberi tudás végtelen birodalmában a lényeges rokonság ismeretjelei szerint csoportosulnak s a természetes rendszer alapfeltételei ilyenképen teljesülnek s valósulnak meg. Angelo De Gubernatis egynehány korszakot alkotott munkájában, így a többi közt azon munkájában, melyről e helyen értekezem, nemcsak új adatokkal gazdagította az összehasonlító mythologia tudományát s nemcsak tekintettel ezekre s az eddig ismertekre, új kérdéseket vetett fel s azokra válaszolni igyekezett, de az ős hajdankornak a természet felől való fogalmait, csodás hiedelmeit új szemponttról vizsgálta meg. Az új szempont még nem érdem, de annál nagyobb érdem, ha a tárgyak vagy a róluk egykor létezett fogalmak oly szemponttról tekintve vizsgálhatatnak meg, honnan kellő világítás mellett a látható tisztán meglát-szik s a rejtélyes értelmű kutató elménk előtt érthetővé válik. De Gubernatis a növényekről való csodálatos és babonás fogalmakat eredetükre visszavezetvén, azok nagy részében mythologiai vagy le-

*) La Mythologie des Plantes. Tome Ier (Paris, C. Reinwald et Cie, libraires-éditeurs, 1878).

gendaszerű elemeket talált s a még megfejthetlenségre nézve is a hasonló eredetet valószínűvé tette. Vizsgálódási módszere ugyanaz, melyet mythologiai zoologia című nagy hírű munkájában oly fényes sikerrel követett, úgy mint a legdörébb, leghihetlenebb hiedelmet se tartja csupa képzelet játéknak, hanem mélyebb értelmét vizsgálja, mely a természetnek az emberi heves képzeletre gyakorolt élénk benyomásaiban rejlik. Az ősz hajdankorban a természetnek első figyelmes szemlélői saját léteükről való öntudatuk világánál a bennök pezsgő élet érzésétől vezetve a természet tárgyait is értelemmel felruházottaknak tartatták, melyek az ember iránt jó vagy rossz indulattal viseltetvén, szándékaikat megvalósíthatják s hogy megvalósítsák, csak akarniok vagy felsőbb lényeknek engedelmessé válniök kell. E nézetből önként folyik, hogy a természetnek az emberi képzeletet megragadó tárgyai ha nem is istenek mind, de részesei a folyvást nyilatkozó s tevékeny isteni hatalomnak. A figyelmes szemlélő az ember élete s a növényi élet közt sok meglepő hasonlatosságot talált s e hasonlóság is hozzá járult a növényekről való csodás hiedelmek alkotásához, mely hiedelmeknek megfelelőleg a növény nemcsak élő lény, hanem értelemmel s gyakran egy az emberinél magasabb fokú értelem rejtélyes hatalmával felruházott valóság. A mythos azon erős, állandó benyomásokból ered, melyeket a természet meglepő tüneményei az emberre gyakorolnak, mentől meglepőbb, rejtélyesebb valamely tünemény annál könnyebben válhatott a mythos eredetivé, s mi meglepőbb, rejtélyesebb, mint maga az égboltozat s változatos tüneményei! Ezért kereste De Gubernatis a mythosok egy nagy részének eredetét e felettünk végtelenül messze elterjedő távoli világban s a növényekről való mythologiai hiedelmek egy részét is ezen felső eredetből származtatta. Az ismeretlen az emberi elme valamely általa megismert tárgyról, tüneményről vagy eszméről való fogalma segítségével igyekszik megérteni. Az elmének ezen művelete a hasonlítás, úgy mint az ismeretlen az ismerthez hasonlítja s mert ismeretlen a hasonlat egyik része, a hasonlat is csupán a látszaton alapuló s vagy olyan, mely a tárgyak némi hasonlatosságából vagy a szavak több értelmet jelentő használatából származott, mely utóbbi etymologiai mythosnak nevezetik. A kertnek szanszkrit neve u d y ā n a emelkedettet, fensőt jelent, s e név nemcsak a földi kerteket, de magát az égboltot, az éjjeli eget is jelenthette s eredetileg ezt jelentette, a mely égi kertnek virágai a csillagok s fái

a felhők, nap és hold. *) Nemcsak a mythosokat alkotó népies képzelet, hanem a természet tüneményeit gondosan leíró tudós is gyakran használ oly képeket, minőket az ó-kor mythosaiban találunk, így a fiatalabb Plinius azon remek levelében, melyben Tacitust nagybátyja végzetes kimulta felől értesítette, egy a Vesuv felett szokatlan nagy s különös alakú felhőt a fenyőfához hasonlított: *cujus similitudinem et formam non alia magis arbor, quam pinus expresserit* (liber VI, XVI), mely hasonlatot Hamilton a Vesuvnak 1767-ben általa megfigyelt kitörésekor helyesnek talált. Felette tévednek azok, kik azt állítják, hogy De Gubernatis a mythosok eredetét illetőleg egyoldalú felfogásnak hódolt volna, úgy mint a nap nagyszerű tüneményeiből eredeztetett volna minden mythost. A dolog egészen máskép áll. A mythosok eredete De Gubernatis szerint mindenütt van s mindenütt lehet, hol az emberi képzeletre a természetnek annyira változatos tüneményei erős benyomásokat gyakorolnak, tehát az égbolton, a levegőégben s a földszínen egyaránt, s e mythosok nem is mind az ősz hajdankor népszellemének terményei, s ez nem is lehetne másképen, mert eredetők az első leghatalmasabb benyomásokkal nem apadt ki, e benyomások folyvást megújulnak s a belőlük merítő költészet is kiapadhatlan. A keresztény legendák közül nem egy a régi mythosnak csupán csak új öltönyt adott, azon lényegileg nem változtatott ugyan, de azt máskép öltöztette s viszont nem egy pogány mythost mentett meg a végenyésztől azon körülmény, hogy azt magok a hittérítők vagy a népies hiedelem a keresztény világnézet kívánalmaihoz illesztette. Bembo Péter „Sarca“ nevű költeményében Sarca folyamisten s egy Garda nevű nympa menyegzőjét, melyet a monte Balbo egyik barlangjában ünnepeltek meg, ékesen s költői színektől ragyogóan leírván, azon vidéknek képzeletére gyakorolt erős benyomásait mythosokká alakította által. A népvándorlások, telepítések, hódítások s a miveltség terjedő áramlatai a mythicus elbeszélések, nézetek, hiedelmek terjedését eszközölvén, azokat gyakran a megváltozott éghajlatok, földrészek, vidékek helyi színével, sőt az ismeretek megváltoztatásával az újabb ismeret saját színével festették meg újabban, de a lényeg ez új szín daczára se változott el annyira, hogy a gyakorolt szem réá ne ismerhetne. A népies etymologia élő vizei az etymologiai mythosokat később is termékenyítették s ennek De Gu-

*) I. La Mythologie des Plantes, 1. k. 182. l.

bernatis egy a növényvilágból vett érdekes példáját hozza fel. Az olasz néphiedelem szerint a kömény azon tehetséggel bír, hogy az állatokat s a kis gyermekeket otthon tartja s a fiatal legényt szeretője mellett állandó maradásra bírja, — e hiedelem a neo-latin nyelvek eredetének idejére vezet vissza, midőn a latin *cuminum* szó *comino*-ra változott, mely újabb alak a latin *cominus* „közel“ szóval értelmi rokonságban látszott lenni. A hamis etymologia sok ilyen s ehez hasonló hiedelmeket hozott létre.

Angelo De Gubernatis jeles „Mythologie des Plantes“ című munkájának még csak első kötete jelent meg, mely az általános botanica cikkeit betűrendben tartalmazza. Különösen érdekes cikkei az első kötetnek a következők: 1) „a jó és gonosz tudásának fája, 2) az anthropogonicus fák, 3) Buddha fája, 4) az ég, 5) ördögös fák és füvek, 6) *ficus religosa*, 7) az eroticus fák és füvek, 8) gyászfák és gyászfüvek, 9) sz. János növényei, 10) varázsnövények, 11) gyógyfüvek, 12) a nefelejts, 13) csodatevő növények, 14) a karácsonfa, 15) jósfák és jósfüvek, 16) szentelt növények. De Gubernatis nagy érdekű munkáját két okból rendezte betűrend szerint, 1) mert a mythologiai botanica nem tárgyalható a növénytan rendszeréhez alkalmazottan, 2) mert ezen cikkeket a tudós szerző korántsem tartja befejezetteknek, sőt inkább azokat fáradhatlan tanulmányai folytán kibővíteni szándékszik s másokat is előszavában s példájával arra buzdít, hogy az összehasonlító mythologia e terén is a nagy munka lehetőleg teljes kiegészítésére mentől több anyagot gyűjtsenek. Nem volt s nem is lehetett célom ez első kötet részletes ismertetését adni, az ily korszakot alkotó munkák felől irt ismertetések egyedüli célja abból áll, a mivel olvasó figyelmét reájok irányozni, irántok mentől szélesebb körben érdekeltséget gerjeszteni.